

The Effectiveness of the Positive Parenting Program on Parenting Competence and the Quality of Parent-Child Relationships in Mothers of First-Grade Female Students

Kayvan Nematy

Senior expert in family counseling, Department of Counseling, Faculty of Social Sciences, Razi University Kermanshah, Kermanshah, Iran.

Mohsen Gol Mohammadian

Assistant Professor, Department of Counseling, Faculty of Social Sciences, Razi University Kermanshah, Kermanshah, Iran.

Alireza Rashidi

Associate Professor, Department of Counseling, Faculty of Social Sciences, Razi University Kermanshah, Kermanshah, Iran.

Abstract

The present study was conducted with the aim of investigating the effectiveness of the positive parenting training program on parenting competence and the quality of parent-child relationships in mothers of first secondary students. The research was semi-experimental with a pre-test, post-test and follow-up plan with a control group. The statistical population included the mothers of first secondary female students (age range 13 to 15 years old) in Cherdavel city in the academic year 2022-2023, 20 subjects were selected by available sampling method and were randomly divided into two experimental and control groups. And they were subjected to an 8-session intervention. The tool for collecting information was the parenting competence questionnaire and the parent-child relationship

* Corresponding Author: mgolmohammadian@gmail.com

How to Cite: Nematy, K., Rashidi, A., Gol Mohammadian, M. (2025). The Effectiveness of the Positive Parenting Program on Parenting Competence and the Quality of Parent-Child Relationships in Mothers of First-Grade Female Students, *Journal of Culture of Counseling and Psychotherapy*, 15(60), 121-145. DOI: 10.22054/qccpc.2025.73103.3096

questionnaire. The results showed that the positive parenting program had a significant effect on parenting competence and the quality of parent-child relationships. The amount of parental competence and the quality of the parent-child relationship increased in mothers who participated in the positive parenting program. As a result, this program can be used to increase the parent-child relationship.

Keywords: Parenting Competence, Positive Parenting Program, Quality of Parent-Child Relationships.

اثربخشی برنامه فرزندپروری مثبت بر شایستگی والدینی و کیفیت روابط والد فرزندی در مادران

کیوان نعمتی	کارشناسی ارشد مشاوره، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
محسن گل محمدیان *	استادیار گروه مشاوره دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران
علیرضا رشیدی	دانشیار، گروه مشاوره دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران

چکیده

پژوهش پیش رو باهدف بررسی اثربخشی برنامه آموزش فرزندپروری مثبت بر شایستگی والدینی و کیفیت روابط والد-فرزندی در مادران دانش آموزان متوسطه اول انجام شده است. پژوهش از نوع نیمه تجربی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری با گروه گواه بود. جامعه آماری، شامل مادران دانش آموزان دختر متوسطه اول (رده سنی ۱۳ تا ۱۵ ساله) در شهرستان چرداول در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ بود که ۲۰ آزمودنی با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و به شیوه تصادفی در دو گروه آزمایش و کنترل قرار گرفتند و تحت مداخله ۸ جلسه‌ای قرار گرفتند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه شایستگی والدینی و پرسشنامه رابطه والد فرزندی بود. نتایج نشان داد که برنامه فرزندپروری مثبت بر شایستگی والدینی و کیفیت روابط والد-فرزندی تأثیر معنادار داشت. میزان شایستگی والدینی و کیفیت رابطه والد فرزندی در مادرانی که در برنامه فرزندپروری مثبت شرکت داشتند افزایش یافت. در نتیجه از این برنامه می‌توان جهت افزایش مطلوب رابطه والد - فرزندی استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: شایستگی والدینی، برنامه فرزندپروری مثبت، کیفیت روابط والد - فرزندی.

مقدمه

خانواده اولین و پایدارترین عاملی است که زیربنای شخصیت و اعمال بعدی فرزند شناخته شده است و به نظر روان‌شناسان باید ریشه بسیاری از اختلالات شخصیتی و بیماری‌های روانی را در تربیت اولیه خانواده دنبال کرد (جلالی، ۱۳۸۷: ۳۵). از میان افراد خانواده، مادر اولین شخصی می‌باشد که فرزند با او ارتباط برقرار می‌کند، پس مهم‌ترین نقش را در پرورش ویژگی‌های روانی و عاطفی فرزند عهده‌دار است و کانون سلامتی یا بیماری به حساب می‌آید (جلالی، ۱۳۸۷: ۳۵). امروزه دیگر نمی‌توان فرزندان را به عنوان لوحه سفیدی تصور کرد که تجارب بر آن نقش می‌بندد، به این دلیل که ویژگی‌ها و زمینه‌های خلقی آنان در تعاملات و روابطی که با والدین خود دارند، وارد میدان می‌شود و این تعاملات به صورت آشکار متقابل هستند؛ بنابراین بخشی از ویژگی‌های والدین و فرزندان، قدرت والدین در پاسخگویی به نیازهای فرزندان را تحت تأثیر خود قرار داده و با ایفای نقش والدین به صورت مستقیم در ارتباط است (حاجی غلامی و علاقه بند، ۱۳۹۲: ۱۳۹). براین اساس کیفیت روابط والدین و فرزندان علی‌الخصوص رابطه مادر-فرزندی نقش تعیین‌کننده‌ای در بهداشت روانی افراد دارد و تأثیرات طولانی آن بر فرزند به اثبات رسیده است (زابلو تسکی و همکاران، ۲۰۱۳: ۱۳۸۴). خانواده‌های مختلف سبک و روش خاص و متفاوتی را در تربیت فردی و اجتماعی فرزندان خویش به کار می‌برند که این روش‌ها را با عنوان «شیوه فرزند پروری» می‌شناسیم. روش‌های فرزندپروری مجموعه‌ای از رفتارهایی است که تعامل‌های والدین و فرزندان را در گستره وسیعی از شرایط توصیف می‌کنند و به نظر می‌رسد که یک فضای تعاملی تأثیرگذار را به خلق می‌نمایند. روش‌های فرزندپروری عامل اساسی، مهم و مؤثر است که نقش بزرگی را در آسیب‌شناسی روانی و رشد فرزندان اجرا می‌کند. اگرچه صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان روانشناسی و مشاوره به نقش والدین و روش‌های فرزندپروری تأکید بسیاری می‌کنند دارند نوجوانی دوره مهمی بشمار می‌رود که تغییرات جسمی و روانی فراوانی را با خود همراه خواهد داشت. (پرز و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۲). ایجاد مشکلات بین والدین و نوجوانان با توجه به مراحل رشد تا حدودی

طبیعی است اما اگر این تفاوت‌ها باعث تقویت الگوهای تعارض و کاهش همبستگی خانواده شود، نیاز به بررسی جدی دارد (اوهانسیان، ۲۰۱۲: ۱۳۷). یکی از مسائل مهم در دوره نوجوانی، تأثیر روابط والدین و نوجوانان است. کیفیت روابط والدین و نوجوانان در سلامت روان نوجوانان نقش دارد، به گونه‌ای که کیفیت بالای روابط والدین و نوجوانان می‌تواند عامل محافظتی در برابر علائم افسردگی در ابتدای نوجوانی باشد (ویترز، کوپر، ریرن و مک وی، ۲۰۱۶: ۳۱۲). روابط والدین و فرزند در رشد و تکامل کودکان نوجوان بسیار مهم است، درواقع در بسیاری از تحقیقات مشخص شده است که کیفیت روابط والدین و فرزند یکی از عوامل مهم در تعیین انواع رفتارها و نگرش‌های نوجوانان است. نسبت به تعاملات اجتماعی و رفتارهای مشکل‌ساز، ابزار مؤثری است (هایر و همکاران، ۲۰۰۳: ۱۰). در برنامه فرزندپروری مثبت، یک برنامه جهانی در مورد فرزندپروری است که رابطه مثبتی بین والدین و فرزندان ایجاد می‌کند و به والدین کمک می‌کند تا راهبردهای مدیریتی مؤثر در برخورد با مسائل مختلف رشدی و رفتاری فرزندان خود را بیاموزند، برنامه‌ای ساده که می‌تواند آن را بسازد. تغییرات بزرگ در خانواده‌ها و به والدین کمک می‌کند تا دریابند که وقتی به روش‌های جدید صحبت می‌کنند، فکر می‌کنند و عمل می‌کنند، نتایج بهتری در خانواده خواهند داشت. فرزندپروری مثبت شامل موارد زیر است: محیط امن، تقویت رفتار مثبت، ایجاد محیط مثبت یادگیری، داشتن انتظارات واقع‌گرایانه و مراقبت از خود به‌عنوان والد (سندرز، ۲۰۱۲: ۸۱). در نتیجه آگاهی از اثربخشی برنامه‌های فرزندپروری مثبت بر شایستگی فرزندپروری و کیفیت روابط والدین و فرزند از اهمیت بالایی برخوردار است و این آگاهی بدون انجام تحقیقات علمی دقیق و منظم غیرممکن است؛ بنابراین انجام این پژوهش از ضرورت و اهمیت بالایی برخوردار است. از نتایج این پژوهش می‌توان برای تدوین بسته‌های آموزشی برای فرزندپروری با رویکردهایی که اثربخشی مناسبی در فرهنگ ما دارند و همچنین تدوین برنامه‌های آموزش و بهبود و غنی‌سازی روابط والد-نوجوان استفاده کرد. همچنین متولیان امر تعلیم و تربیت، درمانگران، روانشناسان و متخصصان از جمله روانشناسان و مشاوران مدرسه می‌توانند از

نتایج این پژوهش در جهت آگاه‌سازی والدین نسبت به شیوه‌های صحیح فرزندپروری، بهبود عملکرد خانواده و ارتقای والدگری کمک بگیرند.

در جهان امروز در بیشتر کشورهای توسعه‌یافته نظارت‌های ویژه‌ای بر مراقبت و حمایت از فرزندان صورت گرفته و به رفاه و آسودگی خاطر والدین در جهت کمک به فرزندان توجه خاصی صورت می‌گیرد (آجیل چی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳). ارتباط نزدیک و مناسب با والدین می‌تواند زمینه را برای یادگیری مهارت‌های اساسی زندگی و الگوبرداری از رفتارهای مثبت آن‌ها فراهم کند؛ به عبارت دیگر، روابط اجتماعی والدین و فرزندان می‌تواند تأثیر بسزایی در جهت‌دهی رفتار آن‌ها داشته باشد. فرآیندی که کیم و اشنایدر (۲۰۰۵: ۱۱۸۹) از آن به عنوان «جهت‌گیری ارتباطی» یاد کردند. فرزندپروری و تربیت کودک نیازمند دانش و تمرین است زیرا یک توانایی است و شناخت ویژگی‌های نوجوان، آشنایی با مشکلات تربیت فرزند نوجوان و چالش‌های موجود در کیفیت فرزندپروری نقش بسزایی دارد (صابری و همکاران، ۱۳۹۳: ۷۱). نوجوانی مقطع مهمی است که تغییرات جسمی و روانی را با خود به همراه خواهد داشت (والینوس و همکاران، ۲۰۰۹: ۴۶۷). هرچند که داشتن فرزند نوجوان همیشه به معنای مشکل نخواهد بود، اما نگرانی تعداد زیادی از خانواده‌ها، بخصوص در جامعه ما، نحوه ارتباط و تعامل با نوجوان می‌باشد (پرز و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۲). سازگاری نوجوان به شدت تحت تأثیر ماهیت روابط والد فرزند، خصوصاً میزان گرما و صمیمت موجود در روابط و نیز نظارت والدینی می‌باشد. یکی از شیوه‌های فرزند پروری، برنامه فرزندپروری مثبت می‌باشد که این برنامه نقش بسیاری بر تقویت ارتباط والدین و فرزندان و همچنین پیشرفت تحصیلی آنان خواهد داشت (ناظمیان و شمس، ۱۳۹۵: ۱۲۷). برنامه فرزندپروری مثبت، برنامه جهان‌شمولی است در مورد فرزندپروری که باعث ایجاد رابطه مثبت بین والدین و فرزندانشان می‌شود و کمک می‌کند تا والدین روش‌های مؤثر مدیریت را در ارتباط با انواع مسائل رشدی و رفتاری فرزندان یاد بگیرند، برنامه ساده‌ای که می‌تواند زمینه‌ساز تغییرات بزرگی در خانواده‌ها باشد. حال این سؤال مطرح می‌شود که آیا شایستگی والدینی و کیفیت روابط والد فرزند در مادرانی که

با روش برنامه فرزندپروری مثبت آموزش دیده‌اند، با مادرانی که این برنامه برای آن‌ها اجرا نشده است تفاوت وجود دارد؟ در صورت تأثیر، اثربخشی این روش تا چه میزان بوده است؟

روش

طرح پژوهشی حاضر نیمه تجربی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری با گروه گواه بود. جامعه آماری این تحقیق را، والدین (مادران) دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ شهرستان چرداول است که با توجه به آمار آموزش و پرورش چرداول تعداد ۹۱۸ نفر می‌باشد. بعد از اخذ مجوزهای مربوطه از اداره آموزش و پرورش چرداول، با استفاده از (روش نمونه‌گیری در دسترس) ۲۰ نفر انتخاب و به شیوه تصادفی ساده به دو گروه آزمایش و گواه (۲ گروه ۱۰ نفره) قرار گرفتند؛ که ۱۰ نفر از مادران شرکت‌کننده در طرح که در گروه کنترل بودند آموزشی در خصوص برنامه فرزندپروری مثبت دریافت نکردند ولی مادران گروه آزمایش طی هشت جلسه ۹۰ دقیقه‌ای و هر هفته یک‌بار پروتکل فرزندپروری مثبت را دریافت نمودند. در نهایت برای دو گروه (کنترل و آزمایش)، پرسشنامه شایستگی والدینی و کیفیت روابط والدفرزندی به صورت پیش‌آزمون و پس‌آزمون به عمل آمد.

جهت همگن‌سازی گروه‌ها سعی شد بر اساس ملاک‌های ورود، دو گروه موردبررسی نزدیک یکدیگر باشند؛ بنابراین معیارهای ورود به پژوهش شامل مادران سنین ۳۵ تا ۵۰ سال (به دلیل بودن در مقطع سنی اواخر بزرگسالی و نزدیک بودن میانگین سنین دو گروه)، داشتن تمایل به شرکت در جلسات و معیارهای خروج از پژوهش نیز شامل غیبت بیش از دو جلسه شرکت‌کنندگان در جلسات آموزشی، مصرف داروهای روان‌درمانی توسط مادر یا فرزند. برای محاسبه انحراف معیار و ترسیم جداول از شاخص‌های آمار توصیفی و در آمار استنباطی از تحلیل واریانس با اندازه‌گیری‌های مکرر و نرم‌افزار spss-20 استفاده شد.

ابزار

خلاصه جلسات برنامه آموزشی فرزندپروری مثبت

جلسه	عنوان	هدف	محتوا	تکالیف
اول	معارفه	آشنایی با قوانین جلسات، آشنایی با برنامه فرزندپروری مثبت	آشنایی با اعضای گروه و ایجاد رابطه، توضیح و تدوین قوانین اصلی برای گروه، توضیح درباره جنبه‌های مهم فرزندپروری	ارزیابی فرزندپروری مادران
دوم	شیوه‌های افزایش دادن رفتارهای مطلوب و دلخواه (۱)	آشنا شدن با روش‌های مثبت	الزام تعاملات مثبت - بازگو کردن منطبق تعاملات مثبت با فرزند - عناصر اساسی و مهم تعاملات مثبت - اختصاص دادن زمان مشخص و غنی با فرزند - حرف زدن با فرزند - ابزار احساسات به صورت کلامی و جسمانی نظیر به آغوش گرفتن و نوازش فرزند	صرف زمان با محتوا با فرزند نوجوان - عواطف را نشان دهید.
سوم	شیوه‌های افزایش دادن رفتارهای مطلوب و دلخواه (۲)	نقش تشویق و تنبیه	ترغیب و قوی نمودن رفتارهای مؤثر: انواع ترغیب‌کننده‌ها، به وجود آوردن حس موفقیت، پیروزی و افتخار فردی در فرزند، توجه نمودن کلامی و غیر کلامی مثبت و سازنده مثبت، بازخوردهای مثبت دادن و فعالیت‌هایی که او را سرگرم می‌کند، توجه ویژه به قوی نمودن رفتارهای مثبت فرزند نوجوان - استفاده از روش‌های تشویقی همانند تشویق کلامی و اهدا جایزه	ارائه تقویت و توجه مثبت و روش‌های تقویت
چهارم	روش‌های افزایش رفتارهای مطلوب و دلخواه (۳)	تعلیم فن‌های الگودهی	به کارگیری روش‌های آموزشی اتفاقی (در رابطه با کدام رفتارهاست، قوانین به کارگیری از این شیوه) - ارائه مثال‌های بیشتر - تمرین تکنیک در گروه‌های کوچک، بحث و بازخورد - استفاده از روش الگوسازی.	به کارگیری تکنیک‌ها
پنجم	روش‌های افزایش رفتارهای مطلوب و دلخواه (۴)	افزایش رفتار مطلوب با استفاده از جدول رفتاری	آموزش روش «پرس، بگو و انجام بده» - چه رفتارهایی را در بر می‌گیرد. چگونه و با چه اصولی از این روش استفاده کنیم - تهیه و ایجاد فعالیت‌هایی که برای نوجوان سرگرم کننده است	به کارگیری جدول رفتاری

جلسه	عنوان	هدف	محتوا	تکالیف
			- به کارگیری جداول رفتاری و ثبت عملکرد	
ششم	روش‌های جلوگیری از رفتارهای ناپسند (۱)	آموزش بحث هدایت‌شده برای بهبود رفتار	ایجاد مقررات واضح و بدون ابهام در خانه- الزام تهیه قوانین - قوانین اساسی در وضع قوانین- اخطار دادن به فردی که قوانین را زیر پا می‌گذارد با استفاده از گفت‌وگوی جهت داده‌شده- تعلیم مرحله‌های گفت‌وگوی جهت داده‌شده	به کارگیری مراحل بحث هدایت‌شده
هفتم	روش‌های جلوگیری از رفتارهای ناپسند (۲)	انجام اقداماتی بر روی نتایج به دست آمده	تمامی شیوه‌های امردهی- شیوه امردهی- موردتوجه قرار دادن نتایج منطقی- بازگو کردن منطق روش‌ها- بیان فرق نتایج منطقی با تنبیه- قوانین اجرای نتایج به دست آمده- نادیده گرفته با برنامه قبلی- بازگو نمودن منطق روش‌ها- برای کدام رفتارها استفاده می‌شود؟	بازخورد شیوه‌های صحیح پیامدها
هشتم	شیوه‌های جلوگیری از رفتارهای نامطلوب (۳)	کاهش رفتارهای نامطلوب	استفاده از روش زمان سکوت- بیان منطق تکنیک- مراحل اجرای تکنیک- استفاده از روش محروم کردن موقت- بیان منطق تکنیک- تفاوت روش محروم کردن موقت با روش زمان سکوت- مراحل و نحوه به کارگیری تکنیک- جمع‌بندی.	به کارگیری روش‌های رفتاری و تکنیک‌های این جلسه

مقیاس تعیین شایستگی والدینی

این یک پرسشنامه ۱۶ سؤالی است که احساسات والدین را در مورد والدین بودن و اینکه آیا آن‌ها معتقدند توانایی لازم برای والدین بودن را دارند یا خیر، ارزیابی می‌کند. این مقیاس دارای دو زیرشاخص رضایت (۹ گویه) و کارایی (۷ گویه) است. روش امتیازدهی نیز به روش لیکرت با توجه به پاسخ‌های ۱ تا ۶ (از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) انجام می‌شود. مجموع نمرات دو زیرشاخص نمره کلی مقیاس را به دست می‌دهد. جانستون و مش (۱۹۸۹). آلفای همسانی درونی کل مقیاس را ۰/۷۹ و برای خرده مقیاس کفایت و رضایت به ترتیب ۰/۷۶ و ۰/۷۵ گزارش کردند. این پرسشنامه پس از ترجمه به فارسی بر روی ۳۵ مادر کودک مبتلا به اوتیسم به صورت مقدماتی اجرا شد. ضریب پایایی همسانی درونی با محاسبه آلفای کورنباخ برای کل مقیاس ۰/۵۷ به دست آمد. هفت بخش این

پرسشنامه، شامل سؤالات (۱، ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵) دارای نمره‌گذاری معکوس هستند، بدین معنا که نمره‌های بالاتر در این بخش‌ها به معنای تجربه والدینی مثبت می‌باشد. کسب نمرات پایین‌تر در این پرسشنامه با مشکلات رفتاری فرزندان مرتبط است. گروه هدف: والدین کودکان سنین ۰ تا ۱۷ سال. مؤلفه‌های پرسشنامه و سؤالات مربوط به هر کدام: مؤلفه‌های پرسشنامه ۱-رضایت ۲، ۳، ۴، ۵، ۸، ۹، ۱۲، ۱۴، ۱۶-کارآمدی ۱، ۶، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۳، ۱۵-۳-علاقه‌مندی ۱۲، ۱۴. میزان آلفای کرونباخ پرسشنامه فوق در پژوهش حاضر برابر با ۰/۷۹ بود.

پرسشنامه بررسی کیفیت رابطه والد - فرزندی (فاین و همکاران (PCRS)

پرسشنامه ارزیابی رابطه والد - فرزند (PCRS) توسط مارک آ. فاین، جی. آر. مورلند و اندرو اسچوویل (۱۹۸۳) ساخته شده است که از ۲۴ گویه تشکیل شده است که به‌منظور سنجش کیفیت ارتباط والدین و فرزندان بکار می‌رود. PCRS دارای دو فرم می‌باشد که یک فرم برای موردسنجش قرار دادن رابطه فرزند با مادر و یک فرم برای موردسنجش قرار دادن رابطه فرزند با پدر می‌باشد. این دو فرم (فرم مادر و پدر) مشابه هم طراحی شده‌اند و تنها واژه «پدر» و «مادر» در این پرسشنامه‌ها تغییر می‌کند. به همین خاطر تنها یک نمونه فرم در این فرم آمده است. ولی در هر کدام از فرم‌ها عوامل متفاوتی مطرح شده است. تعریف: تداوم رابطه مثبت میان والدین و نوجوان، می‌تواند یادگیری نوجوان را در مورد موضوعاتی که با شایستگی‌های اجتماعی ارتباط دارند آسان نماید. چراکه ارتباطات متقابل با والدین، نوجوانان را به سمت اجتماعی شدن هدایت می‌کند. اجزای تشکیل‌دهنده پرسشنامه مربوط به مادر: ردیف خرده مقیاس: ۱-احساسات مثبت ۱-۳، ۶، ۷، ۱۵-۲۳، ۲-تنفر / گم‌گشتگی نقش ۳-۹، ۱۴، ۳-تعیین هویت ۱۳، ۳، ۲۱، ۲۴، ۴-ارتباطات ۴، ۵، ۷، ۸، ۱۷-۱۵، نمره‌گذاری پرسشنامه در مقیاس لیکرت ۷ درجه‌ای است. گویه‌های شماره ۹، ۱۳ و ۱۴ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند و سپس نمرات گزینه‌ها جمع و بر تعداد گزینه‌های هر عامل (میانگین هر خرده مقیاس) تقسیم می‌شود. نمره کل مجموع میانگین خرده مقیاس‌ها است. نمره بالا به معنای رابطه بهتر است. مقیاس رابطه والد و فرزند با

ضرایب آلفای ۰,۸۹ تا ۰,۹۴ برای خرده مقیاس‌های مربوط به پدر و همچنین آلفای کلی ۰,۹۶ و ضرایب آلفای ۰,۶۱ (شناسایی) تا ۰,۹۴ برای خرده مقیاس‌های مربوط به مادر و همچنین آلفای کلی. دارای همسانی درونی عالی ۰/۹۶ است که این ضرایب آلفا توسط سازندگان مقیاس با اجرای پرسشنامه بر روی ۲۴۱ دانش آموز به دست آمده است. در تحقیق انجام شده توسط پرهیزگار (۱۳۸۷)، ضرایب نهایی محاسبه شده برای پرسشنامه فرم پدر برابر ۰/۹۳ و برای فرم مادر ۰/۹۲ بوده که نشان دهنده همسانی درونی خوبی است. در پژوهش هزارخواه و همکاران (۱۴۰۲) میزان آلفای کرونباخ این پرسشنامه برابر فرم پدران ۰/۹۱ و برای فرم مادران ۰/۸۰ گزارش شده که نشان دهنده همسانی درونی مطلوب این پرسشنامه است. میزان آلفای کرونباخ پرسشنامه فوق در پژوهش حاضر برابر با ۰/۸۲ بود.

یافته‌ها

در پژوهش حاضر ۲۰ نفر از مادران شرکت داشتند که در دو گروه ۱۰ نفر آزمایش و کنترل قرار گرفتند. از نظر سنی میانگین گروه آزمایش ۳۹/۴۰ سال و کنترل ۴۱/۲۰ سال بود. در هر دو گروه آزمایش و کنترل تعداد ۲ نفر دارای سطح درآمدی پایین، ۴ نفر متوسط و ۴ نفر بالا بودند. در گروه آزمایش تعداد ۳ نفر دارای تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم، ۵ نفر لیسانس و ۲ نفر فوق لیسانس بودند. همچنین در گروه کنترل تعداد ۲ نفر دارای تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم، ۶ نفر لیسانس و ۲ نفر فوق لیسانس بودند. اطلاعات توصیفی هر یک از متغیرهای پژوهش به تفکیک افراد نمونه در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. آمارهای توصیفی متغیرهای مورد مطالعه به تفکیک گروه و مراحل

متغیرها	گروه	پیش آزمون		پس آزمون		پیگیری	انحراف استاندارد
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد		
رضایتمندی	آزمایش	۳۲/۲۰	۶/۴۴	۴۳/۶۰	۵/۶۲	۴۲/۳۰	۴/۴۷
	کنترل	۳۰/۸۰	۶/۶۷	۳۱/۲۰	۵/۰۰	۳۰/۶۰	۴/۱۶
کارآمدی	آزمایش	۱۶/۳۰	۳/۴۶	۲۲/۷۰	۲/۵۸	۲۱/۰۰	۲/۳۵
	کنترل	۱۶/۶۰	۳/۳۳	۱۶/۱۰	۲/۵۱	۱۵/۹۰	۲/۹۶

متغیرها	گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون		پیگیری
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	
علاقه‌مندی	آزمایش	۵/۳۰	۲/۴۰	۸/۷۰	۱/۹۴	۸/۲۰
	کنترل	۶/۰۰	۲/۰۰	۶/۶۰	۱/۵۷	۵/۴۰
نمره کل شایستگی والدینی	آزمایش	۵۴/۸۰	۸/۹۱	۶۸/۶۰	۸/۵۴	۷۱/۵۰
	کنترل	۵۳/۴۰	۸/۱۹	۵۴/۴۰	۵/۹۸	۵۱/۹۰
احساس مثبت	آزمایش	۳۰/۷۰	۳/۸۸	۳۷/۰۰	۱/۹۴	۳۶/۰۰
	کنترل	۳۰/۳۰	۵/۵۵	۳۰/۳۰	۴/۵۲	۲۹/۲۰
تنفر	آزمایش	۶/۰۰	۲/۷۸	۹/۳۰	۱/۷۰	۸/۶۰
	کنترل	۱۰/۷	۳/۲۸	۷/۴۰	۲/۵۹	۶/۸۰
تعیین هویت	آزمایش	۱۴/۸۰	۳/۷۰	۲۱/۳۰	۳/۵۶	۲۰/۳۰
	کنترل	۱۶/۶۰	۲/۹۵	۱۶/۹۰	۲/۸۸	۱۶/۱۰
ارتباطات	آزمایش	۳۰/۸۰	۴/۸۹	۳۷/۷۰	۲/۶۶	۳۲/۶۰
	کنترل	۲۹/۹۰	۵/۱۰	۲۹/۷۰	۵/۳۳	۲۹/۳۰
نمره کل کیفیت روابط والد فرزندی	آزمایش	۸۲/۳۰	۷/۸۰	۱۰۵/۳۰	۴/۸۵	۹۷/۵۰
	کنترل	۸۳/۹۰	۹/۳۸	۸۴/۳۰	۸/۸۹	۸۱/۴۰

مندرجات جدول ۱ نشان می‌دهد که بین دو گروه پژوهش در متغیرهای پژوهش در مرحله پیش‌آزمون تفاوت معناداری وجود ندارد اما در مرحله پس‌آزمون و پیگیری، میانگین گروه آزمایش در متغیرهای پژوهش تغییرات محسوسی داشته است.

برای تجزیه نتایج اصلی از آزمون تحلیل واریانس اندازه‌های تکراری استفاده شد. قبل از اجرای تحلیل واریانس اندازه‌های تکراری، پیش‌فرض‌ها موردبررسی قرار گرفتند. یکی از مفروضه‌های این آزمون، نرمال بودن توزیع داده‌هاست. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنف حاکی از آن بود که نمرات متغیرهای موردبررسی دارای توزیع نرمال بودند ($p > 0.05$). نتایج غیرمعنادار آزمون ام‌باکس برای متغیرهای پژوهش، تأییدکننده همگنی واریانس-کوواریانس بود ($P > 0.05$). همچنین هیچ کدام از متغیرهای موردبررسی در آزمون لوین معنادار نبودند ($p < 0.05$)؛ لذا می‌توان گفت که همگنی واریانس‌ها برقرار

بود. بررسی همگنی رگرسیون، از دیگر پیش فرض های تحلیل واریانس اندازه های تکراری است. با توجه به اینکه هیچ کدام از مقیاس ها در بررسی همگنی رگرسیون معنادار نبودند ($p > 0/05$)، می توان نتیجه گرفت که فرض همگنی رگرسیون برقرار است. به طور کلی، با توجه به بررسی های انجام شده، مفروضات اساسی روش آماری پارامتریک تحلیل واریانس اندازه های تکراری رعایت شد.

فرضیه اول: برنامه فرزندپروری مثبت بر شایستگی والدینی در مادران دانش آموزان متوسطه اول استان ایلام مؤثر است.

در جهت بررسی فرضیه اول پژوهش از تحلیل واریانس اندازه های تکراری استفاده شده است. نتایج تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر بر شایستگی والدینی در سه مرحله ارزیابی در جدول ۲ ارائه شد.

جدول ۲. نتایج تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر روی میانگین نمرات شایستگی والدینی

منبع تغییر	متغیر	ارزش	آماره F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	معناداری	ضریب اتا
زمان و گروه	اثر پیلی	۰/۸۹	۱۸/۲۳	۶	۱۳	۰/۰۰۱ ^{***}	۰/۸۹
	لامبدای ویکلز	۰/۱۰	۱۸/۲۳	۶	۱۳	۰/۰۰۱ ^{***}	۰/۸۹
	اثر هتلینگ	۸/۴۱	۱۸/۲۳	۶	۱۳	۰/۰۰۱ ^{***}	۰/۸۹
	بزرگ ترین ریشه روی	۸/۴۱	۱۸/۲۳	۶	۱۳	۰/۰۰۱ ^{***}	۰/۸۹

نتایج نشان داد که اثر اصلی برنامه فرزندپروری مثبت معنادار است و بین گروه ها حداقل در ارتباط با یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنادار وجود دارد. به علاوه، اثر تعامل بین زمان و اثر گروهی نیز معنادار بود و ۸۹ درصد تفاوت بین گروه های آزمایش و کنترل در طی زمان است. نتایج تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر بر مؤلفه های شایستگی والدینی در سه مرحله ارزیابی در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر بر شایستگی والدینی

مقیاس	مقیاس	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آماری
رضایت	درون گروهی	عامل	۳۲۳/۴۳	۲	۱۶۶/۲۱	۴۳/۵۹	۰/۰۰۱	۰/۷۰	۰/۸۱
		اثر تعاملی	۳۱۱/۶۳	۲	۱۵۵/۸۱	۴۰/۸۶	۰/۰۰۱	۰/۶۹	۰/۷۹
		خطا	۱۳۷/۲۶	۳۶	۳/۸۱				
	بین گروهی	گروه	۱۱۷۰/۴۱	۱	۱۱۷۰/۴۱	۱۴/۱۹	۰/۰۰۱	۰/۴۴	۰/۵۲
		خطا	۱۴۸۴/۴۳	۱۸	۸۲/۴۶				
کارآمدی	درون گروهی	عامل	۹۰/۷۰	۲	۴۵/۳۵	۳۱/۶۴	۰/۰۰۱	۰/۶۳	۰/۷۳
		اثر تعاملی	۱۳۱/۷۰	۲	۶۵/۸۵	۴۵/۹۴	۰/۰۰۱	۰/۷۱	۰/۸۴
		خطا	۵۱/۶۰	۳۶	۱/۴۳				
	بین گروهی	گروه	۲۱۶/۶۰	۱	۲۱۶/۶۰	۹/۶۷	۰/۰۰۶	۰/۳۵	۰/۴۰
		خطا	۴۰۲/۸۰	۱۸	۲۲/۳۷				
علاقه‌مندی	درون گروهی	عامل	۴۰/۳۰	۲	۲۰/۱۵	۲۵/۲۴	۰/۰۰۱	۰/۵۸	۰/۶۹
		اثر تعاملی	۳۴/۳۰	۲	۱۷/۱۵	۲۱/۴۸	۰/۰۰۱	۰/۵۴	۰/۶۶
		خطا	۲۸/۷۳	۳۶	۰/۷۹				
	بین گروهی	گروه	۲۹/۴۰	۱	۲۹/۴۰	۳/۳۵	۰/۰۴۴	۰/۱۵	۰/۲۱
		خطا	۱۵۷/۸۶	۱۸	۸/۷۷				

همان‌گونه که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، بین دو گروه در مراحل (پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) در شایستگی والدینی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$). همچنین، نتایج جدول نشان می‌دهد که تعامل بین گروه و مراحل (پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری) در شایستگی والدینی معنادار بوده ($P < ۰/۰۱$) و به این معنی می‌باشد که در طول سه مرحله آزمون، میان گروه گواه و آزمایش تفاوت درون‌گروهی و همچنین تفاوت بین گروهی وجود دارد. ضرایب اتای نیز نشان داد که ۷۰، ۶۳ و ۵۸ درصد از تغییرات درون‌گروهی رضایت، کارآمدی و علاقه‌مندی و همچنین ۴۴، ۳۵ و ۱۵ درصد از تغییرات بین گروهی رضایت، کارآمدی و علاقه‌مندی ناشی از برنامه فرزندپروری مثبت بوده است. به‌منظور مقایسه و بررسی تفاوت میانگین‌های پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری متغیر شایستگی والدینی و مؤلفه‌های آن از آزمون تعقیبی بن‌فرونی استفاده شده است که نتایج

در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. آزمون تعقیبی بن فرونی برای مقایسه شایستگی والدینی به صورت زوجی در سری زمانی

متغیرها	مرحله A	مرحله B	اختلاف میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
رضایت	پیش آزمون	پس آزمون	-۱۰/۴۰	۲/۴۹	۰/۰۰۱
	پیش آزمون	پیگیری	-۹/۱۰	۲/۴۹	۰/۰۰۳
	پس آزمون	پیگیری	۱/۳۰	۲/۴۹	۱
کارآمدی	پیش آزمون	پس آزمون	-۶/۴۰	۱/۲۷	۰/۰۰۱
	پیش آزمون	پیگیری	-۴/۷۰	۱/۲۷	۰/۰۰۳
	پس آزمون	پیگیری	۱/۷۰	۱/۲۷	۰/۵۷
علاقه مندی	پیش آزمون	پس آزمون	-۳/۴۰	۰/۹۱	۰/۰۰۳
	پیش آزمون	پیگیری	-۲/۹۰	۰/۹۱	۰/۰۱۲
	پس آزمون	پیگیری	۰/۵۰	۰/۹۱	۱

با توجه به جدول ۵ نمرات پیش آزمون با پس آزمون و پیگیری مقیاس های شایستگی والدینی تفاوت معناداری دارد و نمرات پس آزمون در مرحله پیگیری مقیاس ها نسبتاً ثابت مانده و اثر برنامه فرزندپروری مثبت همچنان ماندگار است. این نتایج بیانگر این است که برنامه فرزندپروری مثبت سبب بهبود شایستگی والدینی و مؤلفه های آن شده است. به علاوه، این اثربخشی در طول گذر زمان یک ماه نیز، پایدار ماند.

فرضیه دوم: برنامه فرزندپروری مثبت بر کیفیت روابط فرزندپروری در مادران دانش آموزان متوسطه اول استان ایلام مؤثر است.

در جهت بررسی فرضیه دوم پژوهش از تحلیل واریانس اندازه های تکراری استفاده شده است. نتایج تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر بر کیفیت روابط والد فرزند و مؤلفه های آن در سه مرحله ارزیابی در جدول ۵ ارائه شد.

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر روی میانگین نمرات کیفیت روابط والد

فرزندی

منبع تغییر	متغیر	ارزش	آماره F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	معناداری	ضریب اتا
زمان و گروه	لامبدای ویکلز	۰/۰۵۸	۲۲/۱۸	۸	۱۱	۰/۰۰۱**	۰/۹۴
	اثر هتلینگ	۱۶/۱۳	۲۲/۱۸	۸	۱۱	۰/۰۰۱**	۰/۹۴
	بزرگ‌ترین ریشه روی	۱۶/۱۳	۲۲/۱۸	۸	۱۱	۰/۰۰۱**	۰/۹۴

نتایج نشان داد که اثر اصلی برنامه فرزندپروری مثبت معنادار است و بین گروه‌ها حداقل در ارتباط با یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنادار وجود دارد. به علاوه، اثر تعامل بین زمان و اثر گروهی نیز معنادار بود و ۹۴ درصد تفاوت بین گروه‌های آزمایش و کنترل در طی زمان است. نتایج تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر بر کیفیت روابط والد فرزندی در سه مرحله ارزیابی در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر بر کیفیت روابط والد فرزندی

مقیاس	مقیاس	منبع	مجموع مجذورات آزادی	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آماری
احساسات مثبت	درون گروهی	عامل	۱۰۲/۹۰	۲	۵۱/۴۵	۲۴/۵۸	۰/۰۰۱	۰/۵۷	۰/۶۷
		اثر تعاملی	۱۳۴/۴۳	۲	۶۷/۲۱	۳۲/۱۲	۰/۰۰۱	۰/۶۴	۰/۷۵
		خطا	۷۵/۳۳	۳۶	۲/۰۹				
	بین گروهی	گروه	۳۲۲/۰۱	۱	۳۲۲/۰۱	۶/۵۵	۰/۰۲۰	۰/۲۶	۰/۲۹
		خطا	۸۸۴/۵۶	۱۸	۴۹/۱۴				
تعیین هویت	درون گروهی	عامل	۱۲۴/۱۳	۲	۶۲/۰۶	۵۶/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۷۵	۰/۸۱
		اثر تعاملی	۱۲۴/۱۳	۲	۶۲/۰۶	۵۶/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۷۵	۰/۸۳
		خطا	۳۹/۷۳	۳۶	۱/۱۰				
	بین گروهی	گروه	۷۷/۰۶	۱	۷۷/۰۶	۲/۷۵	۰/۰۵	۰/۱۳	۰/۱۱
		خطا	۵۰۴/۲۶	۱۸	۲۸/۰۱				
ارتباطات	درون گروهی	عامل	۱۲۷/۶۳	۲	۶۳/۸۱	۳/۲۲	۰/۰۵	۰/۱۵	۰/۱۴
		اثر تعاملی	۱۳۰/۴۳	۲	۶۵/۲۱	۳/۲۹	۰/۰۴۹	۰/۱۵	۰/۱۶

مقیاس	مقیاس	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر	توان آماری
		خطا	۷۱۳/۲۶	۳۶	۱۹/۸۱				
	بین گروهی	گروه خطا	۲۴۸/۰۶ ۱۳۱۳/۹۳	۱ ۱۸	۲۴۸/۰۶ ۷۲/۹۹	۳/۳۹	۰/۰۴۲	۰/۱۵	۰/۱۶
گم گشتگی نقش	درون گروهی	عامل	۳۳/۲۳	۲	۱۶/۶۱	۱۷/۷۳	۰/۰۰۱	۰/۴۹	۰/۶۱
		اثر تعاملی	۲۹/۰۳۳	۲	۱۴/۵۱	۱۵/۴۹	۰/۰۰۱	۰/۴۶	۰/۵۹
		خطا	۳۳/۷۳	۳۶	۰/۹۳				
	بین گروهی	گروه خطا	۱۱/۲۶ ۲۹۷/۶۶	۱ ۱۸	۱۱/۲۶ ۱۶/۵۳	۰/۶۸	۰/۰۳۶	۰/۴۲	۰/۵۳

همان گونه که در جدول ۶ مشاهده می شود، بین دو گروه در مراحل (پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) در مؤلفه های کیفیت روابط والد فرزندی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < ۰/۰۵$). همچنین، نتایج جدول نشان می دهد که تعامل بین گروه و مراحل (پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری) در مؤلفه های کیفیت روابط والد فرزندی معنادار بوده ($P < ۰/۰۱$) و به این معنی می باشد که در طول سه مرحله آزمون، میان گروه گواه و آزمایش تفاوت درون گروهی و همچنین تفاوت بین گروهی وجود دارد. ضرایب اتای نیز نشان داد که ۵۷، ۷۵، ۱۵ و ۴۹ درصد از تغییرات درون گروهی احساسات مثبت، تعیین هویت، ارتباطات و گم گشتگی نقش و همچنین ۲۶، ۱۳، ۱۵ و ۴۲ درصد از تغییرات بین گروهی احساسات مثبت، تعیین هویت، ارتباطات و گم گشتگی نقش ناشی از برنامه فرزندپروری مثبت بوده است. به منظور مقایسه و بررسی تفاوت میانگین های پیش آزمون، پس آزمون و پیگیری متغیر کیفیت روابط والد فرزندی و مؤلفه های آن از آزمون تعقیبی بن فرونی استفاده شده است که نتایج آن ارائه شده است.

جدول ۷. آزمون تعقیبی بن فرونی برای مقایسه کیفیت روابط والد فرزندی به صورت زوجی در

سری زمانی

متغیرها	مرحله A	مرحله B	اختلاف میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
احساسات مثبت	پیش آزمون	پس آزمون	-۶/۳۰	۱/۲۸	۰/۰۰۱

متغیرها	مرحله A	مرحله B	اختلاف میانگین	خطای استاندارد	سطح معناداری
		پیگیری	-۵/۳۰	۱/۲۸	۰/۰۰۱
	پس‌آزمون	پیگیری	۱	۱/۲۸	۱
تعیین هویت	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	-۶/۵۰	۱/۵۱	۰/۰۰۱
		پیگیری	-۵/۵۰	۱/۵۱	۰/۰۰۳
	پس‌آزمون	پیگیری	۱	۱/۵۱	۱
ارتباطات	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	-۶/۹۰	۳/۱۶	۰/۰۱
		پیگیری	-۱/۸۰	۳/۱۶	۰/۰۱
	پس‌آزمون	پیگیری	۵/۱۰	۳/۱۶	۰/۳۵
گم‌گشتگی نقش	پیش‌آزمون	پس‌آزمون	-۳/۳۰	۹/۲۸	۰/۰۰۴
		پیگیری	-۲/۶۰	۹/۲۸	۰/۰۲۸
	پس‌آزمون	پیگیری	۰/۷۰	۹/۲۸	۱

با توجه به جدول ۷ نمرات پیش‌آزمون با پس‌آزمون و پیگیری مؤلفه‌های کیفیت روابط والد فرزندی تفاوت معناداری دارد و نمرات پس‌آزمون در مرحله پیگیری مقیاس‌ها نسبتاً ثابت مانده و اثر برنامه فرزندپروری مثبت همچنان ماندگار است. این نتایج بیانگر این است که برنامه فرزندپروری مثبت سبب بهبود مؤلفه‌های کیفیت روابط والد فرزندی شده است. به‌علاوه، این اثربخشی در طول گذر زمان یک‌ماه نیز، پایدار ماند.

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه اول: برنامه فرزندپروری مثبت بر شایستگی والدینی در مادران دانش‌آموزان متوسطه اول استان ایلام مؤثر است.

نتایج و یافته‌های پژوهش پس از هشت جلسه آموزشی ۹۰ دقیقه‌ای حاکی از اثرات مثبت و پایدار آموزش برنامه فرزندپروری مثبت بر بهبود کیفیت رابطه مادر-دختر و شایستگی والدینی بود. در مرحله پس‌آزمون، میانگین نمرات گروه مداخله بیشتر از گروه کنترل است؛ بنابراین مشخص گردید که نمرات مقیاس کیفیت روابط والد-فرزندی برای مادران دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه اول گروه مداخله به‌طور معناداری افزایش یافته است. در بررسی این فرضیه، نتایج به‌دست آمده نشان داد که آموزش فرزندپروری مثبت

می‌تواند رابطه والد-فرزند را بهبود بخشد. پژوهش حاضر با پژوهش براون و همکاران (۲۰۱۵: ۵۸) و نیز با پژوهش (عاشوری و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۸۹؛ وارسته و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۸۳) که روی جمعیتی متشکل از مادران و کودکان صورت گرفته بود همسو است.

در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که فرزندپروری مثبت می‌تواند این آموزش‌های والدینی را برای درک متقابل فراهم کند. آموزش فرزندپروری مثبت باعث می‌شود تا قضاوت‌ها و تفسیرهای والدین از رفتار فرزندان موردبررسی ویژه قرار گیرد و از روش‌های جایگزین برای توضیح و تغییر رفتار، رفتار، رویدادها و تعاملات خود فرزندان استفاده شود. در حقیقت این برنامه به والدین کمک می‌کند تا دید دقیق و جامعی نسبت به رفتار خود داشته باشند. به‌طورکلی آموزش برنامه فرزندپروری مثبت می‌تواند با افزایش دانش، مهارت و شایستگی والدین و ایجاد ایمنی، گسترش سرگرمی، بهبود رفتار، هوش، زبان، عاطفی و اجتماعی کودکان، کیفیت رابطه والد-فرزند را بهبود بخشد. (ارجمندینا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵). به‌عبارتی دیگر، اهداف مداخله فرزندپروری مثبت افزایش توانمندی و شایستگی والدین و قدرت خودتنظیمی آن‌ها در مهارت‌های اصلی زندگی و کمک به توانایی حل مشکلات به‌صورت مستقل است. از بخش‌های مهم این شیوه مداخله می‌توان به ارتقای توانمندی والدین در مدیریت رفتارهای ناکارآمد اشاره کرد که برای این منظور عموماً از تقویت رفتارهای مثبت استفاده می‌شود. تشویق و تقویت رفتارهای مثبت کودکان توسط والدین باعث افزایش وقوع رفتارهای مثبت و سازگار در کودکان می‌شود و والدین نیز بازخورد مثبتی از تقویت‌های خود دریافت می‌کنند که این امر می‌تواند سبب افزایش احساس شایستگی هم در والدین و هم در کودکان شود. همچنین، آموزش فرزندپروری مثبت از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای انجام موفق رفتارهای مربوط به نقش والدینی و آموزش شیوه صحیح والدگری می‌تواند از طریق بهبود ایفای نقش والدینی و تمرین صحیح آن باعث افزایش شایستگی و توانمندی در والدین شود. در نتیجه، منطقی است که آموزش فرزندپروری مثبت به والدین سبب بهبود شایستگی والدینی در والدین شود و روش مداخله مذکور بتواند نقش مؤثری در افزایش این امر ایفا کند.

فرضیه دوم: برنامه فرزندپروری مثبت بر کیفیت روابط فرزندپروری در مادران دانش‌آموزان متوسطه اول استان ایلام مؤثر است.

نتایج نشان داد که برنامه فرزندپروری مثبت بر کیفیت روابط فرزندپروری تأثیر مطلوبی دارد این نتیجه با پژوهش امیری و همکاران (۱۳۹۴: ۷) و بهرامی (۱۳۹۵: ۹۲) همسو بود. در تبیین این نتیجه می‌توان گفت که در این زمینه بهرامی (۱۳۹۵) گزارش می‌کند، بسته آموزش فرزندپروری مثبت بر رابطه والدفرزندی مادر-نوجوان مؤثر بود، اگرچه در مورد رابطه با پدر معنادار نبوده است و نتوانسته کیفیت رابطه پدر-نوجوان را ارتقا دهد. همان‌طور که سندرز و همکاران (سندرز و همکاران، ۲۰۰۳: ۸۱) مدعی هستند، فرزندپروری مثبت معمولاً تکنیک‌های کنترل را به والدین یاد می‌دهند تا آن‌ها بتوانند رفتارهای مشکل‌ساز فرزندانشان را کاهش دهند و بر رفتارهای مثبت وی بیفزایند. این تکنیک‌ها به بهبود روابط والد-فرزند کمک می‌کند. امیری و همکاران (۱۳۹۴: ۷) گزارش دادند که فرزندپروری مثبت می‌تواند از طریق کاهش مشکلات هیجانی، آشفستگی‌های به وجود آمده در روابط والد-فرزندی را کاهش داده و از وقوع آن جلوگیری کند. از آنجایی که نوجوانی دوره‌ای از ایجاد تغییرات جسمی، شناختی، اجتماعی-عاطفی، محیطی و یک دوره پویا و هیجانی برای افراد است و این برهه شامل تحولاتی نظیر افزایش توانایی در تفکر، شروع بلوغ و تغییر در روابط با خانواده، دوستان، مدرسه و اجتماع است. ایجاد روابط با کیفیت با نوجوان به توانش نیازمند است. او به‌عنوان یک نوجوان همواره در جهت کسب نقش‌های عاطفی و اجتماعی جدید تلاش می‌کند، به دنبال استقلال است و می‌خواهد نقش ایفا کند، این ویژگی‌ها خودبه‌خود می‌تواند تعارضاتی را ایجاد کند که حل آن‌ها به آموزش‌های مداوم نیاز داشته باشد. یکی از بخش‌های اصلی این برنامه آموزشی که چندین جلسه بدان اختصاص می‌یابد، تقویت رفتارهای مثبت در کودکان است. تشویق و تقویت رفتارهای مثبت توسط مادر، باعث وقوع بیشتر این رفتارها در کودکان می‌شود که همین امر چون باعث تعامل بهتر والد و کودک می‌شود می‌تواند کیفیت این رابطه بیشتر کند. درواقع بازخورد مثبتی که خود مادران از این رفتارهای

کودک دریافت می‌کنند، بر این رابطه تأثیر می‌گذارد. بدین ترتیب این حلقه بازخوردی می‌تواند به‌طور فزاینده‌ای منجر به افزایش رفتارهای مثبت و افزایش و بهبود کیفیت رابطه والد فرزندی شود.

محدودیت‌های پژوهش

۱. به علت محدودیت زمان و هزینه، حجم کم نمونه یکی از محدودیت‌های پژوهش می‌باشد.
۲. عدم شمول والدین نوجوانان پسر
۳. از آنجایی که پژوهش حاضر بر روی مادران دانش آموزان متوسطه اول شهرستان چرداول انجام شده است، لذا نتایج آن را نمی‌توان به دانش آموزان مدارس سایر شهرها تعمیم داد.
۴. عدم امکان اجرای دوره پیگیری

پیشنهاد‌های پژوهشی

۱. استفاده از نمونه پژوهشی پسر در پژوهش‌های آتی
۲. انجام چنین پژوهشی با دوره پیگیری جهت بررسی پایداری درمان

پیشنهاد‌های کاربردی

۱. آموزش چنین مداخله‌ای به مربیان، معلمان و متخصصین حیطه کودک و نوجوان جهت ارتقا و بهبود رابطه والد – فرزند
۲. برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌هایی برای والدین و به‌خصوص والدینی که دارای کودکان دشوار هستند، جهت فرزندپروری مثبت و مطلوب‌تر و افزایش حس خود کارآمدی تربیتی

تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، مقاله فوق فاقد حمایت مالی و تضاد منافی وجود ندارد.

سپاسگزاری

از کلیه شرکت‌کنندگانی که در این پژوهش مشارکت کردند، صمیمانه قدردانی می‌گردد.

ORCID

Kayvan Nematy

<https://orcid.org/0009-0003-1618-0747>

Alireza Rashidi

<https://orcid.org/0000>

Mohsen Gol

<https://orcid.org/0000-0001-7739-0316>

Mohammadian

منابع

- ارجمندنیا، علی اکبری؛ عاشوری، محمد و جلیل آبکنار، سمیه. (۱۳۹۶). نگاهی جامع به برنامه فرزندپروری مثبت: اصول، اهداف، سطوح و محتوا، *رویش روان شناسی*. ۶(۲)، ۵۲-۳۵.
- امیری، محسن؛ پورحسین، رضا؛ یوسفی افرشته، مجید؛ خان آبادی، مهدی و متولی پور، عباس (۱۳۹۴). تأثیر آموزش رفتاری والدین در کاهش تنیدگی و بهبود شیوه های والدگری مادران دارای کودکانی که مشکلات رفتاری برون سازی شده دارند، *فصلنامه علمی پژوهشی علوم شناختی*، ۱۴(۵۳)، ۲۱-۷.
- آجیل چی، بیتا؛ برجعلی، احمد و جان بزرگی، مسعود (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش مهارت های والدگری در کاهش تنیدگی مادران، *فصلنامه مطالعات روانشناسی بالینی*، ۱(۴)، ۱۷-۱.
- بهرامی، امیر (۱۳۹۵). تدوین الگوی بومی والدگری مثبت مبتنی بر شادی و تأثیر آموزش مبتنی بر این الگو بر شادی، سلامت روان، خودکارآمدی و رابطه والد-فرزندان دختران ۱۲ تا ۱۴ ساله شهر قم، رساله دکتری. دانشگاه اصفهان.
- جلالی، محسن؛ پوراحمدی، الناز، جلیل باباپور، خیرالدین و شعیری، محمدرضا (۱۳۸۷). اثر آموزش برنامه فرزندپروری مثبت بر سلامت روان شناختی مادران کودکان مبتلا به اختلال نافرمانی مقابله ای، *فصلنامه خانواده پژوهی*، ۱۶، ۴، ۴۵-۳۲.
- حاجی غلامی، ع.؛ علاقبند، م. (۱۳۹۲). تأثیر آموزش مهارت فرزندپروری بر نگرانی، اضطراب و باورهای خودکارآمد والدین، *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد*، ۲۱(۲)، ۱۳۶-۱۴۷.
- صابری، جواد؛ بهرامی پور، منصوره؛ قمرانی، امیر و یارمحمدیان، احمد (۱۳۹۳). اثربخشی برنامه گروهی والدگری مثبت بر کاهش استرس والدگری مادران دارای کودکان مبتلا به اختلال اوتیسم، *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۲، ۷۷-۶۹.
- طالعی، علی؛ طهماسیان، کارینه و وفایی، نرگس (۱۳۹۰). اثربخشی آموزش برنامه والدگری مثبت بر خوداثرمندی والدینی مادران، *فصلنامه خانواده پژوهی*، ۲۷، ۳۲۲-۳۱۱.
- عاشوری، محمد؛ افروز، غلامعلی؛ ارجمندنیا، علی اکبر؛ پورمحمدرضای تجربیشی، معصومه و ورغباری بناب، باقر (۱۳۹۴). اثربخشی برنامه والدگری مثبت بر خودکارآمدی والدینی و

- تعامل مادر-کودک دارای کم‌توان هوشی، مجله دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی نیرد، ۲۳(۵)، ۵۰۰-۴۸۹.
- عراقی، یحیی (۱۳۹۶). بررسی کیفیت رابطه والد فرزندی در دو گروه از دانش آموزان پسر پرخاشگر و غیر پرخاشگر. مطالعات روان‌شناختی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء، ۴(۴)، ۱۱۳-۱۲۹.
- ناظمیان، ع.؛ شمس، ز. (۱۳۹۵). بررسی اثربخشی آموزش گروهی والدین مبتنی بر فرزندپروری مثبت با توجه به فرهنگ ایرانی بر پیشرفت تحصیلی و ارتباط مادر-کودک، مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، سال ۵۹، ۲(۳)، ۱۲۴-۱۳۱.
- وارسته، مرضیه؛ اصلانی، خالد و امان الهی، عباس (۱۳۹۵). اثربخشی آموزش برنامه والدگری مثبت بر کیفیت تعامل والد-کودک، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۷(۲۸)، ۱۸۳-۲۰۱.
- هژبرخواه، ام‌البنین؛ قهاری، شهربانو؛ معماریان، نادره و لطفی، مژگان (۱۴۰۲). مقایسه رابطه والد - فرزندی، سبک‌های هویت و شفقت به خود نوجوانان خانواده‌های تک فرزند و چند فرزند. رویش روان‌شناسی، ۱۲(۱)، ۱-۱۰.

References

- Brown, F.L., Whittingham, K., Boyd, R. N., McKinlay, L., & Sofronoff, K. (2015). Does Stepping Stones Triple P Plus Acceptance and Commitment Therapy Improve Parent, Couple, and Family Adjustment Following Pediatric Acquired Brain Injury? A Randomised Controlled Trial. *Behaviour Research and Therapy*, 73, ۵۸-۶۶.
- Dekovic, E. (2003). Parent-adolescent Conflict; Possible Determinant and Consequence. *International journal of behavioral development*, 23(4), ۹۷۷-۱۰۰۰.
- Hair, E. C., & et al (2003). Psychometric Analyses of the Parent-Adolescent Relationship Scale in the National Longitudinal Survey of Youth. *Parent Youth Relationships*, 1, 1-31.
- Kim, D. H., & Schneider, B. (2005). Alignment of Parental Support in Adolescents' Transition to Postsecondary Education Author(s). *Social Forces*, 84(2), 1181-1206.

- Ohannessian, C. M. (2012). Discrepancies in Adolescents' and Their Mothers' Perceptions of the Family and Adolescent Externalizing Problems. *Family Science*, 3, 135-1۴۰.
- Perez, J. K., Cumsille, P., & Martinez, M. L. (2016). Agreement Between Parent and Adolescent Autonomy Expectations and Its Relationship to Adolescent Adjustment. *Journal of Adolescence*, 53, 10-15.
- Sanders, M. R., Markie-Dadds, C., Turner, K. (2003). *Das Triple P Elternarbeitsbuch. Der Ratgeber zur positiven Erziehung mit praktischen bungen.* (Every Parent's Self-help Workbook) [http://www.triplep.de]. Münster: PAG.
- Sanders, MR. (2012). Development, Evaluation, and Multinational Dissemination of the Triple P-Positive Parenting Program. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8: 345-3۷۹.
- Wallenius, M., Rimpela, A., Punamaki, R. L., & Lintonen, T. (2009). Digital Game Playing Motives Among Adolescents: Relations to Parent-child Communication, School Performance, Sleeping Habits, and Perceived Health. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30, 463-4۷۴.
- Withers, M. C., Cooper, A., Rayburn, A. D., & McWey, M. (2016). Parent-adolescent Relationship Quality as a link in Adolescent and Maternal Depression. *Marriage and Children and Youth Services Review*, 70, ۳۰۹-۳۱۴.
- Zablotsky, B., Bradshaw, C., & Stuart, E. (2013). The association between mental health, stress, and coping supports in mothers of children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 43 (6), 1380-1393.

استناد به این مقاله: نعمتی، کیوان، گل محمدیان، محسن، رشیدی، علیرضا. (۱۴۰۳). اثربخشی برنامه فرزندپروری مثبت بر شایستگی والدینی و کیفیت روابط والد فرزندی در مادران، *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۱۵ (۶۰)، ۱۴۵-۱۲۱. DOI: 10.22054/qccpc.2025.73103.3096

Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

